

УДК 371.134

<https://doi.org/10.31652/2415-7872-2024-78-12-17>

ЮРІЙ КОНЯХІН

<https://orcid.org/0000-0001-6009-7244>

koniakhin@ukr.net

аспірант

Рівненський державний гуманітарний університет

вул. Степана Бандери, 12, Рівне

ПЕДАГОГІЧНІ УМОВИ ФОРМУВАННЯ ПРОФЕСІЙНИХ КОМПЕТЕНТНОСТЕЙ МАЙБУТНІХ УЧИТЕЛІВ ІСТОРІЇ

У статті представлено педагогічні умови формування професійних компетентностей майбутніх учителів історії, до яких віднесено: розвиток творчого мислення особистості та створення цифрового освітнього середовища закладу вищої освіти. Доведено, що ефективний розвиток творчого мислення відбувається у процесі вирішення проблемних педагогічних задач та ситуацій, а важливою для вирішення творчих завдань технологією є проблемне навчання. Щодо створення цифрового освітнього середовища закладу вищої освіти як умови ефективного формування професійних компетентностей майбутніх вчителів історії, то цифровізація вищої школи представлена у статті як важливий імператив реформування вищої освіти та один із напрямів розвитку інформаційного суспільства. До основних тенденцій цифрового розвитку освіти у статті віднесено: розвиток мобільно орієнтованих засобів, штучного інтелекту й нейромереж; «машинне навчання», використання блокчейну та криптовалюти; віртуалізація та технології туманних обчислень; розроблення віртуальної реальності; запровадження віртуальних помічників та чат-ботів.

Ключові слова: професійні компетентності, формування педагогічних компетентностей, педагогічні умови, майбутні учителі історії, компетентності учителів історії.

YURIY KONIAKHIN

Postgraduate

Rivne State University of the Humanities

12, Stepana Bandera St., Rivne

PEDAGOGICAL CONDITIONS FOR THE FORMATION OF PROFESSIONAL COMPETENCES OF FUTURE HISTORY TEACHERS

The article elucidates the author's pedagogical conditions for fostering professional competencies in prospective history teachers. These conditions encompass the cultivation of creative thinking and the establishment of a digital educational environment within higher education institutions. The study substantiates that the effective enhancement of creative thinking transpires through the resolution of complex pedagogical problems, tasks, and scenarios, thereby underscoring the significance of problem-based learning as a pivotal methodology for addressing creative challenges. Concerning the establishment of a digital educational environment in higher education as a requisite for the proficient development of future history teachers' professional competencies, the article posits the digitalization of higher education as a critical mandate for educational reform and a key facet of information society advancement. The article also outlines major trends in the digital evolution of education, including the advancement of mobile-oriented tools, artificial intelligence, and neural networks; the implementation of machine learning, blockchain, and cryptocurrencies; the adoption of virtualization and fog computing technologies; the progression of virtual reality; and the integration of virtual assistants and chatbots.

Key words: professional competences, formation of pedagogical competences, pedagogical conditions, future history teachers, competences of history teachers.

Динаміка розвитку вищої освіти відповідно до світових тенденцій, що орієнтовані на компетентну, творчу особистість фахівця, вимагає інноваційної за змістом, випереджувальної за характером моделі подальшого розвитку професійної підготовки майбутніх вчителів історії. Інновації визнаються нині основним механізмом, що сприяє здійсненню ідеї випереджувального розвитку освіти, особливо стосовно підготовки майбутніх учителів, забезпеченню їхнього творчого розвитку як суб'єктів освітнього процесу, використання права на вільний вибір студентом власного індивідуального стилю педагогічної діяльності. Тож реформування та модернізація сучасної вищої освіти передбачає орієнтацію освітнього процесу на визначення та урахування педагогічних умов формування професійних компетентностей, орієнтацію їх на інтелектуально-творче становлення особистості студента, побудову змісту педагогічної освіти на новітніх методологічних та теоретичних підходах.

У здійсненому дослідженні ми спиралися на науковці ідеї й теорії вітчизняних науковців: Г. Пустовіта про компетентнісний підхід у змісті освіти [15]; О. Акімової про провідні технологічні підходи до формування творчої особистості майбутнього вчителя [3]; В. Галузяка про розвиток особистісно-професійної зрілості майбутнього вчителя [9]; А. Коломієць про формування

професійної компетентності майбутнього вчителя [11]; М. Сапогова, Я. Гапчук про цифрову трансформацію освітнього середовища закладів вищої освіти [4; 17].

Мета статті полягає в обґрунтуванні педагогічних умов формування професійних компетентностей майбутніх учителів історії.

Аналізуючи теоретичний концепт компетентнісного підходу, Г. Пустовіт зазначає, що джерелом особистісно-професійного зростання майбутнього вчителя є єдність духовного, інтелектуального та фізичного розвитку, що розглядається автором як результат активізації творчого потенціалу, в основі якого знаходяться природні задатки, що містять у собі тенденції самоактуалізації. Отже, на думку автора, бути компетентним – це вміти використовувати наявні знання й досвід, власний творчий потенціал у вирішенні професійних проблем та проблем життєдіяльності в соціумі [15, с. 23]. Отже, до педагогічних умов ефективного формування професійних компетентностей майбутніх учителів історії у процесі вивчення фахових дисциплін відносимо: 1) розвиток творчого мислення особистості та 2) створення цифрового освітнього середовища закладу вищої освіти.

Перша педагогічна умова: розвиток творчого мислення у процесі формування професійних компетентностей майбутніх вчителів історії.

Розвиток творчого мислення студента, майбутнього вчителя історії, вимагає інноваційного технологічного забезпечення освітнього процесу. Технології, що спрямовані на формування творчої особистості, мають відповідати загальним вимогам до освітньої технології. Потрактуємо освітню технологію як цілісний алгоритм, що відрізняється оптимальною комбінацією головних компонентів процесу навчання (змісту, форм, методів, прийомів й засобів) з урахуванням вимог досягнення запланованих освітніх результатів. До основних елементів освітньої технології відносимо: визначення мети, ефективного планування та організації; застосування спеціально розробленої системи засобів для досягнення визначених цілей; систему науково обґрунтованих видів пізнавальної діяльності суб'єктів освітнього процесу; цілісність таких компонентів, як: організаційна форма, дидактично обґрунтований процес та відповідний рівень кваліфікації викладача; проектування освітнього на досягнення гарантованого кінцевого результату [3, с. 108].

До важливих вимог, що ставляться до освітньої технології спрямованої на формування творчої особистості майбутнього вчителя, С. Сисоева відносить забезпечення особистісно-професійного розвитку й саморозвитку студента, його соціальної та професійної мобільності, конкурентоздатності та адаптивної гнучкості. Така технологія має відповідати певним умовам, а саме: *організаційним* (забезпечувати ефективне впровадження інтегрованих освітніх програм підготовки майбутніх фахівців), *змістово-процесуальним* (сприяти дотримання принципу наступності у змісті, формах і методах на різних етапах неперервної професійної освіти); *соціально-психологічним* (забезпечувати професійну мобільність майбутніх педагогів, розвивати здатність адаптуватися до потреб ринку праці); *гуманістичним* (задоволення освітніх та професійних потреб, розвиток творчих здібностей [14, с. 125].

Ефективний розвиток творчого мислення, на думку науковців, відбувається у процесі вирішення проблемних педагогічних проблем, задач й ситуацій, тому важливою для вирішення творчих завдань технологією є проблемне навчання. Оскільки проблемні ситуації різняться за типами, котрі створюють різні шляхи розвитку творчого мислення, тому ефективна організація творчої пізнавальної діяльності студентів певним чином залежить від вибору необхідного типу проблемної ситуації. До основних типів проблемних ситуацій, важливих для розвитку творчого мислення науковці відносять такі: 1) використання наявних педагогічних знань у нестандартних ситуаціях задля набуття вміння застосовувати фахові знання на практиці та поповнення необхідних знань у випадку їх недостатності; 2) використання наявної суперечності між теоретично обґрунтованим алгоритмом розв'язання педагогічної задачі й неможливістю застосувати його на практиці; 3) проблема, що виникла у результаті усвідомлення студентами недостатності наявних знань для вирішення педагогічної задачі. Існує також класифікація проблемних ситуацій за галуззю виникнення проблем: предметні проблеми у межах одної навчальної дисципліни; міжпредметні проблеми на основі використання міжпредметних зв'язків; наукові навчальні проблеми, що вирішуються під керівництвом викладача [3, с. 108].

Важливого значення для ефективного розвитку творчого мислення майбутніх учителів історії мають особистісні якості особистості. Серед особистих якостей особистості, що сприяють розвитку творчого мислення, науковці виділяють лідерські якості. Перші теорії лідерства визначали лідера як особистість, що наділена якостями, котрих не мають інші люди, а саме лідерство потрактовувалося як активність людини, ефективність якої пов'язана із його вродженими та набутими якостями (Е. Гербер, Е. Флемінг, Е. Хантер). Серед лідерських якостей визначалися перш за все – рішучість, інтелект, комунікабельність, впевненість. У наступній теорії популяризуються лідерські вміння й навички, котрі можна сформувати в освітньому процесі (Р. Блейк, Д. Мутон, Д. Музиканд, П. Седлер, Б. С. Рейманн, Р. Танненбауманд, В. Шмідт). Нині з'явилися дослідження стратегій та стилів лідерства, спрямованих на визначення їх ефективності, але і у теоріях стилів лідерства провідне значення відводилась особистості та поведінці лідера. Нині на зміну особистісно-центрованим підходам з'явилися «прогресивні моделі» лідерства, котрі акцентують увагу на всіх суб'єктах

лідерських відносин. До принципів прогресивного лідерства віднесено такі: лідерство – це процес, а не особиста позиція; це відносини, спрямовані на побудову взаємостосунків та налагодження співпраці у групі; лідерство як феномен має моральний вимір [8, с. 381].

У науковій літературі (О. Акімова) розроблені концептуальні засади та система формування творчого мислення майбутнього вчителя, основними чинниками авторського підходу стали наступні компоненти: цільово-стратегічний, навчально-визначальний, особистісний. *Цільово-стратегічний* компонент передбачає осучаснення стратегічних орієнтирів розвитку вищої освіти у зв'язку з інтеграцією вітчизняної освіти в європейський та світовий освітній простір. Відповідно до нових завдань вища педагогічна освіта має забезпечити розвиток у майбутніх учителів історії глобального, поліфункціонального і творчого мислення, готовність до особистісно-професійного саморозвитку. Відмінністю розробленої концепції є зміщення акцентів з переважного розвитку предметних пізнавальних здібностей на ключову компетентність – творче мислення майбутнього вчителя історії, котра є важливою для поліфункціонального розвитку як пізнавальної, так і особистісної сфери особистості, здатності до рефлексії та творчої активності.

Навчально-визначальний, сутність котрого полягає у визнанні необхідності зміни освітніх парадигм: від традиційного навчання до розвивальної освіти, що має відбуватися відповідно до оновлених цілей особистісно-професійного розвитку студентів. Розвиток творчого мислення передбачає використання активних методів навчання, орієнтація на творче засвоєння знань та вироблення відповідних компетентностей. Основним завданням авторської концепції визначено формування властивостей особистості, що забезпечують уміння розв'язувати творчі педагогічні задачі, критично мислити, обґрунтовувати власну професійну позицію, індивідуальний стиль педагогічної діяльності та педагогічне кредо, постійно поповнювати професійно-педагогічні знання й удосконалювати уміння їх творчого застосовувати. *Особистісний*, що визначає суб'єкт-суб'єктну побудову освітнього процесу, спрямованого на розвиток творчого мислення студентів та розвиток їх суб'єктності в особистісно-професійному становленні. Суб'єктність визначається автором як характеристика творчого характеру пізнавальної діяльності студента та виявляється в здатності до рефлексії [12, с. 201-203].

Серед найбільш продуктивних для розвитку творчого мислення, на думку А. Коломієць, можна виокремити такі освітні теорії: проблемного навчання, змістовного узагальнення, програмованого навчання, оптимізації навчання, активізації навчальної діяльності, вирішення винахідницьких задач; а також такі освітні технології: навчання як дослідження, інтенсивного навчання, розвитку пізнавального інтересу, формування творчої особистості, проектна технологія, колективної навчальної діяльності, диференційованого навчання, бригадно-лабораторного навчання, метод проектна технологія. Формування професійної спрямованості та розвиток технологічної складової фахової компетентності забезпечують: Resource-Based Learning (ресурсо-орієнтоване навчання), котре розглядається як самостійне набування знань з різноманітних наукових джерел (лекції викладача, журнали, книги, мультимедіа, Internet) [11, с. 180].

Друга педагогічна умова: створення цифрового освітнього середовища закладу вищої освіти як умова ефективного формування професійних компетентностей майбутніх вчителів історії.

Цифровізацію нині науковці вважають визначальним фактором створення освітнього середовища закладу вищої освіти за умови забезпечення високого рівня оволодіння інформаційно-комунікаційної компетентності всіх суб'єктів освітнього процесу. З цього приводу В. Биков зазначає, що цифровізація вищої школи є важливим імперативом реформування вищої освіти та одним із напрямів розвитку інформаційного суспільства. У «Концепції розвитку цифрової економіки та суспільства України на 2018–2020 роки» цифровізація розглядається як один із етапів інформатизації суспільства та передбачає створення відповідного освітнього середовища, наповнення його електронно-цифровими пристроями для забезпечення електронно-комунікаційної комунікації. До тенденцій цифрового розвитку освіти В. Биков відносить: розвиток мобільно орієнтованих засобів, штучного інтелекту й нейромережі; «машинне навчання», використання блокчейну та криптовалют; віртуалізації та технології туманних обчислень; розроблення віртуальної реальності; запровадження віртуальних помічників тачат-ботів [5, с. 415].

Цікавим з цього приводу є досвід цифрової трансформації освітнього середовища закладів вищої освіти Австрії та Німеччини, де у форматі відкритих освітніх систем пропонуються новітні структури дизайну. Незважаючи на значні досягнення з цифровізації освіти у цих країнах, покращення цифрової інфраструктури та розширення цифрових умінь серед студентів та поглиблення їхньої цифрової грамотності вважається серйозним викликом. В університетах ще існує проблема доступу до інформації та рівних можливостей в отриманні освітніх послуг. Цифрова трансформація освітнього середовища у німецькомовних країнах вважається актуальною науковою проблемою на рівні концептуалізації основних понять. У наукових колах Німеччини обговорюється декілька моделей до розуміння категорії цифрової освіти, а саме: 1) модель викладання – цифрова освіта є компонентом освітнього процесу, що передбачає наявність відповідних умов для навчання та необхідних цифрових інструментів й ресурсів; забезпечення чіткої організації діяльності та

дидактичного спілкування; 2) модель дослідження – передбачає застосування освітнього потенціалу цифровізації для пізнавальної діяльності, включаючи уміння користуватися даними, використанню штучного інтелекту тощо; 3) модель професійного зростання, котра заснована на цінності постійного підвищення кваліфікації, тоді цифрова освіта може забезпечувати динамічну зміну наукової та професійної підготовки здобувачів освіти з метою їхнього індивідуального розвитку [4].

Динамічний розвиток вищої освіти, осучаснення завдань підготовки майбутніх вчителів історії, поглиблення їхньої фахової та педагогічної компетентності – всі ці завдання передбачають забезпечення освітнього процесу новітніми засобами й інформаційними технологіями та активним упровадженням Smart-технологій. Особливе значення мають інтелектуальні технології у вищій освіті, котрі спрямовані на покращення якості освітнього процесу в університеті та підвищення якості освітніх послуг. Smart-освіта відкриває нові можливості для застосування технології електронного навчання та отримання освітніх послуг на відстані: постійність, мобільність і доступність інформації; автономність всіх суб'єктів освітнього процесу через використання мобільних пристроїв; гнучкість надання освітніх послуг відповідно до індивідуальних здібностей студента; застосування індивідуальних програм навчання щодо особистісно-професійного розвитку студента; використання різноманітних мотиваційних моделей для формування пізнавальної активності. Особливістю розвитку професійної підготовки в умовах формування суспільства знань як показника цивілізаційного розвитку є отримання нового ефекту від використання інформаційних технологій, забезпечення постійного включення викладачів й студентів у використання цього технологічного забезпечення. Важливою інновацією в університетській освіті вважається перехід від книжного навчання до інтернет-освіти та Smart-education. Науковці визначають особливі риси викладача XXI століття таким чином: викладач надихає та спонукає студентів до активної пізнавальної діяльності й творчості задля побудови кар'єри в інформаційному суспільстві; бачить проблеми та здатний до їх вирішення; мотивує студентів набувати досвід як у формальній, так і неформальній освіті; персоналізувати пізнавальну діяльність відповідно до індивідуальності студентів; здійснювати освітній процес як дослідження [17, с. 84].

Інформаційно-освітнє середовище закладу вищої освіти науковці розглядають як: системну сукупність змістового, інформаційного й методичного забезпечення, спрямованого на професійний розвиток всіх суб'єктів освітнього процесу; систему освітніх закладів та установ управління, глобальних та локальних інформаційних мереж, фондів бібліотек, а також сукупність технічних засобів передачі інформації, інформаційного, програмного й методичного забезпечення, що забезпечують освітню діяльність. Інформаційне освітнє середовище закладу освіти є складовою загального інформаційного простору, що було створено через еволюцію різноманітних систем, ресурсів, структур, суб'єктів взаємодії та інших чинників. У зарубіжній науковій літературі розроблені навчальні стратегії, що найбільше сприяють використанню ІКТ в освітньому процесі, серед них такі: пряма інструкція (direct instruction), групове навчання (collaborative learning), конструктивістські стратегії (constructivist), навчання через дослідження (discovery learning) [16, с. 16].

Цифрову культуру студентів науковці визначають як систему особистих властивостей, що включає такі елементи: знання й уміння працювати з інформацією у ЦОС; готовність ефективно обробляти навчальну та професійну інформацію; цифровий світогляд, сформований відповідно до сучасного рівня розвитку цифровізації всього суспільства. По завершенню університетської освіти студенти повинні демонструвати належний рівень цифрової культури. Цифрова культура має забезпечувати ефективну освітню, а пізніше професійну діяльність. Цифрова культура потрактовується нині як унікальний феномен, необхідний та важливий для педагогічних працівників закладів вищої освіти, що забезпечує можливість використовувати новітні досягнення цифрової реальності. Цифрова культура розглядається також як система, що включає такі уміння: раціональне використання навчальної інформації; критичне та творче мислення, що забезпечує якісне сприйняття інформації, ефективний пошук достовірних інформаційних джерел, їх інтерпретацію, глибокий аналіз навчальної інформації, формування висновків. Структура цифрової культури включає та елементи: медіа-грамотність як здатність творчо використовувати цифрові уміння у професійній комунікації; інформаційна грамотність як уміння аналізувати, інтерпретувати, оцінювати інформацію та обмінюватися нею; ІКТ-грамотність як здатність адаптувати й використовувати цифрові пристрої; комунікація й робота в команді як уміння використовувати інформаційні мережі для освіти і проведення наукових досліджень [10].

До принципів успішного функціонування цифрового освітнього середовища науковці відносять: ефективне використання у навчальному процесі комп'ютерних програм і технічних засобів, широке впровадження дистанційних та змішаних технологій, підтримку наукових та методичних досліджень. До технологічних принципів формування інформаційного освітнього середовища, науковці відносять: застосування хмарних обчислень, врахування при розробці електронних ресурсів основних характеристик комп'ютерних платформ і програм, алгоритмів використання аутсорсингу. У науковій літературі представлено також педагогічні умови ефективного

використання інформаційного освітнього середовища, а саме це : пріоритетність у побудові середовища надавати новітніх технологій і забезпеченості навчального процесу електронними освітніми комплексами з кожної дисципліни та електронними підручниками; належне методичне супроводження відповідними рекомендаціями щодо ефективного використання хмарних сервісів та інтернету задля запровадження новітніх моделей навчання; використання мобільно орієнтованих освітніх мікросередовищ з метою формування Softs kills та ключових компетентностей [18].

Середовищний підхід у вищій педагогічній освіті забезпечує особливий спосіб формування особистості студента, формує специфічну систему педагогічної взаємодії з освітнім середовищем. Цей підхід забезпечує побудову освітнього простору для особистісно-професійного розвитку майбутніх вчителів, їхнього соціального й суб'єктного становлення. Деякі науковці розглядають середовищний підхід як новітню методологію вищої педагогічної освіти; як новітній інструмент врахування індивідуальних особливостей особистості та їх застосування; як інноваційну стратегію розвитку освітніх систем, котра спрямована на самореалізацію інтелектуально-творчого потенціалу молоді [5, с. 236].

Висновки. Таким чином, до авторських педагогічних умов формування професійних компетентностей майбутніх учителів історії віднесено: розвиток творчого мислення особистості та створення цифрового освітнього середовища закладу вищої освіти. Щодо першої педагогічної умови у процесі дослідження доведено, що ефективний розвиток творчого мислення відбувається у процесі вирішення педагогічних проблем, задач і ситуацій, застосування технології проблемного навчання. Щодо створення цифрового освітнього середовища закладу вищої освіти як умови ефективного формування професійних компетентностей майбутніх вчителів історії, то цифровізацію вищої школи представлено як важливий імператив реформування вищої освіти та один з напрямів розвитку інформаційного суспільства.

Література

1. Акімова О. В. Історія педагогіки: навчальний посібник. Ч. 1. Розвиток освітніх систем. Вінниця: Вінницька міська друкарня. 2008. 173 с.
2. Акімова О. В., Каплінський В. В., Хамська Н. Б. Методичні рекомендації до комплексного екзамену для студентів спеціальності «Педагогіка вищої школи» освітньо-кваліфікаційного рівня магістра. Вінниця: ТОВ «Фірма «Планер», 2015. 49 с.
3. Акімова О. В., Сапогов В. А. Провідні технологічні підходи до формування творчої особистості майбутнього вчителя. *Наукові записки Вінницького державного педагогічного університету імені Михайла Коцюбинського. Серія: Педагогіка і психологія*, 2011. (35), С. 105-109.
4. Акімова О. В., Сапогов М. В., Гапчук Я. А. Цифрова трансформація освітнього середовища закладів вищої освіти у німецькомовних країнах. *Інноваційна педагогіка*. Випуск 50. Том 2. 2022. С. 166-172. DOI: <https://doi.org/10.32782/2663-6085/2022/50.2.33>.
5. Акімова О.В., Сапогов М.В., Гапчук Я.А. Середовищний підхід у сучасних міждисциплінарних дослідженнях з цифровізації освіти. *Інноваційна педагогіка*. Випуск 46. 2022. С. 234-238.
6. Биков В. Моделі організаційних систем відкритої освіти: монографія. Київ : Атіка, 2009. 684 с.
7. Галузьяк В. М. Складові загальнопедагогічної компетентності вчителя. *Наукові записки Вінницького державного педагогічного університету імені М.Коцюбинського. Серія: педагогіка і психологія*. 2017. Випуск 49. С. 46-54.
8. Галузьяк В., Акімова О., Громов Є. Сучасні зарубіжні підходи до розуміння лідерства і виховання лідерів. *Лідер. Освіта. Суспільство*. Щоквартальний науково-практичний журнал. Харків : НТУ «ХПІ». 2019. № 1. С. 32–53. DOI: <https://doi.org/10.20998/2616-3241.2019.1.03>.
9. Галузьяк В. М. Розвиток особистісно-професійної зрілості майбутнього вчителя: теорія і практика: монографія. Вінниця: Твори, 2021. 400 с.
10. Гуревич Р. С., Коношевський Л. Л., Коношевський О. Л., Кобися В. М., Люльчак С. Ю. Роль цифрового освітнього середовища закладу вищої освіти у формуванні диджитальної культури студентів. *Сучасні інформаційні технології та інноваційні методики навчання в підготовці фахівців: методологія, теорія, досвід, проблеми*. 2024. № 71. DOI: <https://doi.org/10.31652/2412-1142-2024-71-5-22>.
11. Коломієць А. М. Формування професійної компетентності майбутнього вчителя початкових класів у процесі природничо-математичної підготовки. *Актуальні проблеми формування творчої особистості вчителя початкових класів* : матеріали третьої Всеукр наук-практ. конф. Вінниця : ВДПУ, 2005. С.178-181.
12. Особистісно-професійний розвиток майбутнього вчителя: монографія / Акімова О., Галузьяк В. [та ін.]. Вінниця: ТОВ «Нілан_ЛТД», 2014. 416 с.
13. Педагогіка: навч. посіб. / Галузьяк В. М., Сметанський М. І., Шахов В. І. – 4-е вид., випр. і доп. Вінниця: ДП «Державна картографічна фабрика», 2007. 400 с.
14. Педагогічні технології у неперервній професійній освіті: монографія / С. О. Сисоєва, А. М. Алексюк та ін.; за ред. С. О. Сисоєвої. Київ : ВІПОЛ, 2001. 502 с.
15. Пустовіт Г. Компетентнісний підхід у змісті позашкільної освіти і виховання. *Рідна школа*. 2014. № 11. С. 20-25. URL: http://nbuv.gov.ua/UJRN/rsh_2014_11_6.
16. Розвиток інформаційно-цифрового навчального середовища закладу загальної середньої освіти : методичний посібник / О.В.Овчарук, О.О.Гриценчук, І.В.Іванюк, Л.А.Карташова, О.Є.Кравчина,

- М.П.Лещенко, І.Д.Малицька. Київ: ІЦО НАПН України. 2022. 223 с.
17. Сапогов М. В. Формування професійної компетентності магістрантів засобами Smart-технологій : монографія. Вінниця : ТОВ «Твори», 2021. 271 с.
 18. Akimova O., Sapogov M., Hapchuk Y. Modern Approaches to the Study and Use of SMART-Technology in the Preparation of Masters. *Наукові записки ВДПУ імені Михайла Коцюбинського. Серія: педагогіка і психологія*. 2023. Випуск 75. С. 14–19. DOI: <https://doi.org/10.31652/2415-7872-2023-75-14-19>.

References

1. Akimova, O. V. (2008). *Istoriia pedahohiky: navchalnyi posibnyk*. Ch. 1. Rozvytok osvitnikh system. [History of pedagogy: a study guide. Part 1. Development of educational systems]. Vinnytsia: Vinnytska miska drukarnia. [in Ukrainian].
2. Akimova, O. V., Kaplinskyi, V. V., & Khamska, N. B. (2015). *Metodychni rekomendatsii do kompleksnoho ekzamenu dlia studentiv spetsialnosti «Pedahohika vyshchoi shkoly» osvitno-kvalifikatsiinoho rivnia mahistra*. [Methodical recommendations for the comprehensive exam for students majoring in «Higher School Pedagogy» at the master's educational qualification level]. Vinnytsia: TOV «Firma «Planer», 49. [in Ukrainian].
3. Akimova, O. V., & Sapohov, V. A. (2011). *Providni tekhnolohichni pidkhody do formuvannia tvorchoi osobystosti maibutnoho vchytelia* [Leading technological approaches to the formation of the creative personality of the future teacher]. *Naukovi zapysky Vinnytskoho derzhavnoho pedahohichnoho universytetu imeni Mykhaila Kotsiubynskoho. Serii: Pedahohika i psykholohiia*. (35), 105-109. [in Ukrainian].
4. Akimova, O., Sapohov, M., & Hapchuk, Y. (2022). *Tsyfrova transformatsiia osvitnoho seredovyshcha zakladiv vyshchoi osvity u nimetskomykh krainakh*. [Digital Transformation of the Educational Environment of Higher Education Institutions in German-Speaking Countries]. *İnnovacijna Pedagogika*. 2(50), 166–172. DOI: <https://doi.org/10.32782/2663-6085/2022/50.2.33>. [in Ukrainian].
5. Akimova, O., Sapohov, M., & Hapchuk, Y. (2022). *Seredovyshchnyi pidkhid u suchasnykh mizhdystsyplinarykh doslidzhenniakh z tsyfrovizatsii osvity* [The Environmental Approach on Modern Interdisciplinary Research on the Digitalization of Education]. *Innovacijna Pedagogika*. 46, 234–238. DOI: <https://doi.org/10.32843/2663-6085/2022/46.47>. [in Ukrainian].
6. Bykov, V. (2009). *Modeli orhanizatsiinykh system vidkrytoi osvity*. [Models of organizational systems of open education]. Kyiv : Atika, 684. [in Ukrainian].
7. Haluziak V. M. (2017). *Skladovi zahalnopedahohichnoi kompetentnosti vchytelia* [Components of general pedagogical competence of the teacher]. *Naukovi zapysky Vinnytskoho derzhavnoho pedahohichnoho universytetu imeni M.Kotsiubynskoho. Serii: Pedahohika i psykholohiia*. Vypusk 49. S. 46-54. [in Ukrainian].
8. Haluziak, V., Akimova, O., & Gromov, I. (2019). *Suchasni zarubizhni pidkhody do rozuminnia liderstva i vykhovannia lideriv* [Modern foreign approaches to understanding leadership and education of leaders]. *Lider. Elita. Suspilstvo*. (1), 32–53. DOI: <https://doi.org/10.20998/2616-3241.2019.1.03> [in Ukrainian].
9. Haluziak V.M. (2021). *Rozvytok osobystisno-profesiinoi zrilosti maibutnoho vchytelia: teoriia i praktyka: monohrafiia* [Development of personal and professional maturity of the future teacher: theory and practice: monograph]. Vinnytsia: Tvory. 400 s. [in Ukrainian].
10. Hurevych, R. S., Konoshevskiy, L. L., Konoshevskiy, O. L., Kobysia, V. M., & Liulchak, S. Yu. (2024). *Rol tsyfrovoho osvitnoho seredovyshcha zakladu vyshchoi osvity u formuvanni dydzhytальноi kultury studentiv* [The role of the digital educational environment of a higher education institution in the formation of digital culture of students]. *Suchasni informatsiini tekhnolohii ta innovatsiini metodyky navchannia v pidhotovtsi fakhivtsiv: metodolohiia, teoriia, dosvid, problemy*. 71 DOI: <https://doi.org/10.31652/2412-1142-2024-71-5-22>.
11. Kolomiets, A. M. (2005). *Formuvannia profesiinoi kompetentnosti maibutnoho vchytelia pochatkovykh klasiv u protsesi pryrodnycho-matematychnoi pidhotovky*. [Formation of professional competence of the future primary school teacher in the process of natural and mathematical training]. *Aktualni problemy formuvannia tvorchoi osobystosti vchytelia pochatkovykh klasiv: materialy tretoi Vseukr nauk-prakt konf. Vinnytsia : VDPU, 178-181*. [in Ukrainian].
12. Akimova, O. & Haluziak, V. (2014). *Osobystisno-profesiinyi rozvytok maibutnoho vchytelia*. [Personal and professional development of the future teacher]. Vinnytsia: TOV «Nilan_LTD», 416. [in Ukrainian].
13. *Pedahohika: navch. posib. [Pedagogy: education. manual] / Haluziak V. M., Smetanskyi M. I., Shakhov V. I. – 4-e vyd., vypr. i dop.* Vinnytsia: DP «Derzhavna kartohrafichna fabryka», 2007. 400 s. [in Ukrainian].
14. Sysoieva, S. O., & Aleksiuk, A. M. (2001). *Pedahohichni tekhnolohii u neperervnii profesiinii osviti: monohrafiia* [Pedagogical technologies in continuous professional education]. K. : VIPOL, 502. [in Ukrainian].
15. Pustovit, H. (2014). *Kompetentnisnyi pidkhid u zmisti pozashkilnoi osvity i vykhovannia*. [Competency approach in the content of extracurricular education and upbringing]. *Ridna shkola*. 11. 20-25. URL: http://nbuv.gov.ua/UJRN/rsh_2014_11_6. [in Ukrainian].
16. Ovcharuk, O. V., Hrytsenchuk, O. O., Ivaniuk, I. V., Kartashova, L. A., Kravchyna, O. Ie., Leshchenko, M. P., & Malyska, I. D. (2022). *Rozvytok informatsiino-tyfrovoho navchalnoho seredovyshcha zakladu zahalnoi serednoi osvity : metodychnyi posibnyk*. [Development of the informational and digital educational environment of the general secondary education institution]. Kyiv: ITsO NAPN Ukrainy. 223. [in Ukrainian].
17. Sapohov, M. V. (2021). *Formuvannia profesiinoi kompetentnosti mahistrantiv zasobamy Smart-tekhnolohii*. [Formation of professional competence of master's students by means of Smart technologies]. Vinnytsia : TOV «Tvory», 271. [in Ukrainian].
18. Akimova O., Sapogov M., Hapchuk Y. (2023). *Modern Approaches to the Study and Use of SMART-Technology in the Preparation of Masters*. *Naukovi zapysky VDPU imeni Mykhaila Kotsiubynskoho. Serii: pedahohika i psykholohiia*. Issue 75. P. 14–19. DOI: <https://doi.org/10.31652/2415-7872-2023-75-14-19>.